

In de dogmatiek van het privaatrecht heeft men de wilsleer, zoolang zij onder **v. Savigny's** invloed de heerschende was, ondanks al haar innerlijke tegenstrijdigheden, wel met behulp van ficties en restricties weten pasklaar te maken voor de juridische constructie; maar overal, waar het juridisch geweten bij de consequente toepassing der wilsleer geen rem meer was, kwam onmiddellijk haar rechtsvernietigend karakter naar boven. Met name in de hand der (natuurrechtelijke) politiek was zij een allergevaarlijkst wapen. Zoo heeft het wilsdogma vooral verwoestend gewerkt op het terrein van het volkenrecht.

Voor de eigenaardige continuïteitsrichting in het humanistisch ingesteld wetenschappelijk denken, waarop we reeds vroeger bij onze korte analyse der humanistische wetsidee in haar grondstructuur hebben gewezen, is het karakteristiek, dat het bij de grensverflauwing tusschen psychologie en rechtswetenschap gewoonlijk niet blijft, maar de psychologie zelve reeds door de physiologie overwoekerd is. Zoo heeft de vader der moderne „psychologische” richting in de rechtswetenschap, de beroemde **Zitelmann**, den wil gekarakteriseerd als „derjenige psychische Akt, welcher unmittelbar auf die motorischen Nerven einwirkt und so Ursache einer eigenen Körperlichen Bewegung ist”⁹⁾.

Wordt nu ook nog het rechtsgevolg als een causale werking van de wilsverklaring geduid, dan is de naturalistische grensverwarring tusschen psychologie, physiologie en rechtswetenschap volmaakt. Zoo definieert **Zitelmann** een „Rechtsgeschäft” als „die auf das Eintreten einer Rechtswirkung gerichtete Willenserklärung, welche Ursache für das Eintreten dieser Rechtswirkung ist”¹⁰⁾. Spreekt **Zitelmann** hier nog van causaliteit „sui generis”, bij **Schuppe**¹⁰⁾ is ook deze reserve vervallen. Zoo leidt de weg over het psychologisch wilsbegrip rechtstreeks naar het naturalistisch causale wilsbegrip, waarbij uit het wilsbegrip zelfs het psychologisch essentieele moment van het bewustzijn is geëlimineerd (**Binding**). En een nieuwe reeks antinomieën, zoowel binnen het veld der psychologie als binnen dat der rechtswetenschap is ingevoerd, gelijk reeds **Sigwart** (*Kleine Schriften*, IIe Reihe 1897 S. 177) heeft aangetoond. Binnen het juridisch gezichtsveld schept het causale wilsbegrip met name de antinomie van een causaliteit der nalatigheid (omissie), een klaarblijkelijke tegenspraak in zichzelf, alsmede de antinomie, dat de oneindige reeks causaal bepaalde gevolgen van een wilsdaad juridisch zou moeten worden toegerekend, welke laatste ongerijmdheid men dan weer moet trachten af te snijden door een van *natuurwetenschappelijk* standpunt beschouwd volkomen willekeurige en ontoelaatbare begrenzing der causale reeks.

Men behoeft op zichzelf genomen deze geheele methodenverwarring met al haar noodwendige antinomieën nog niet al te tragisch op te vatten. Zoolang ze zuiver op theoretisch-dogmatisch terrein blijft vindt een krachtig ontwikkeld rechtsbesef wel weer den uitweg uit het labyrinth, waarin de overschrijding der gebiedsgrenzen de rechtswetenschap gevoerd heeft.